

ЦИВІЛІСТИКА

БОРИСОВА К. С.,
аспірант відділу конституційного права
та місцевого самоврядування
(Інститут держави і права
імені В. М. Корецького
Національної академії наук України)

УДК 342.72/.73

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ГАРМОНІЗАЦІЇ
МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ПРАВА НА ЖИТЛО В УКРАЇНІ**

У статті висвітлено питання міжнародних стандартів права на житло в конвенціях, деклараціях та інших міжнародних документах. Провівши їх аналіз, автор наголошує, що конституційне право на житло в Україні є похідним та виокремленим із права на достатній життєвий рівень, та пропонує його розглянути з точки зору конвенційного підходу.

Ключові слова: право на житло, достатнє житло, достатній рівень життя, права людини і громадянина, міжнародні стандарти.

В статье освещены вопросы международных стандартов права на жилье в конвенциях, декларациях и других международных документах. Проведя их анализ, автор отмечает, что конституционное право на жилье в Украине является производным и выделенным из права на достаточный жизненный уровень и предлагает его рассматривать с точки зрения конвенционного подхода.

Ключевые слова: право на жилье, достаточное жилье, достаточный уровень жизни, права человека и гражданина, международные стандарты.

The article describes issue of international right to housing standards in conventions, declarations and other international documents. After analysis, author emphasizes that right to housing in Ukraine is derived and singled out right to an adequate standard of living and offers viewed in terms of conventional approach.

Key words: right to housing, adequate housing, adequate housing, human and civil rights, international standards.

Вступ. На сьогодні Україна є активним та повноправним учасником міжнародної спільноти. На шляху до євроінтеграції Українська держава має відповідати світовим стандартам, а особливо, що стосується забезпечення і гарантування прав людини, що є основним обов'язком держави. Право на житло є одним із найнеобхідніших прав людини для її нормального функціонування та життя.

У науковій доктрині питання міжнародних стандартів та міжнародних аспектів права на житло обмежувались, загалом, аналізу норм Загальної декларації прав людини та Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права такими авторами, як В.А. Іваненко, В.С. Іваненко, В.В. Маклаков, Б.А. Страшун, Б.Є. Стрельцин, П.А. Тюрин.

Постановка завдання. Метою статті є предметний аналіз міжнародних стандартів права на житло, його зміст, елементи та їх співвідношення із національними.

Результати досліджень. На міжнародному рівні окремі соціальні права були спочатку проголошені в актах Міжнародної організації праці. Вони врегулювали питання трудових

відносин таких категорій, як неповнолітні діти, жінки, моряки, а саме їх соціальне забезпечення: питання заробітної плати, пенсій, страхування, робочого часу і особливостей праці та відпочинку [1]. Наприклад, у ст. 3 Конвенції про соціальне забезпечення моряків від 28.06.1946 № 70 вказується, що «кожен моряк, який проживає на території реєстрації судна, який через травми, отримані під час роботи на судні, або через захворювання, що не є результатом умисного акту з його боку, буде висаджений під час рейсу на іншій території, має право... на забезпечення житлом і харчуванням, надалі до забезпечення йому відповідного заняття або репатріації, залежно від того, що відбудеться раніше» [2].

Наступним кроком в міжнародному закріпленні права на житло було прийняття Загальної декларації прав людини від 10.12.1948. У ній вперше було закріплене право кожного на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який необхідний для підтримки здоров'я і добробуту її та її сім'ї ...» [3].

У Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права також згадується право на житло як частина права на достатній життєвий рівень (далі – Пакт) [4].

Не всі розвинені країни приєдналися до Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права, мотивуючи свою позицію тим, що позначені в цьому Пакті права не є суб'єктивними, не породжують юридичних зобов'язань для держави і не можуть бути захищені в суді [5, с. 20–30].

Пізніше дане право одержало свій розвиток у ряді інших документів із прав людини, в яких йшлося про конкретні соціальні групи. В даний час право на житло визнається не менше, ніж у 12 різних міжнародних документах, прийнятих і проголошених ООН [6, с. 27].

На сьогоднішній день 164 країни ратифікували Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права або приєдналися до нього. У цьому документі містяться найбільш важливі постулати права на житло з тих, які закріплені у зводі правових принципів, які складають міжнародне законодавство в галузі прав людини. У пункті 1 статті 11 Пакту говориться: «учасники цього Пакту визнають право кожного на достатній життєвий рівень для нього самого і його сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг і житло, і на неухильне поліпшення умов життя. Держави-учасниці приймуть належні заходи для забезпечення здійснення цього права, визнаючи важливе значення в цьому відношенні міжнародного співтовариства, заснованого на вільній згоді».

Право на достатнє житло також визнається в Європейській конвенції про правовий статус трудящих мігрантів, яка була ратифікована Україною Законом від 16.03.2007 [7]. У Конвенції зазначено, що кожна договірна сторона надає трудящим-мігрантам не менш сприятливий режим, ніж громадянам у питанні, що стосуються житла та квартирної плати, та забезпечує, щоб у відповідних випадках компетентні національні органи в співробітництві з відповідними консульськими установами, що діють у межах їхньої компетенції, здійснювали контрольні перевірки для забезпечення дотримання стандартів придатності житла трудящих-мігрантів, установлених для її громадян. Відповідно до п. 4 ст. 13 даної Конвенції кожна Договірна Сторона забезпечує за допомогою засобів, наявних у компетентних національних органів, щоб трудящі-мігранти мали відповідне житло [8].

Інші міжнародні договори з прав людини, в яких визнається право на достатнє житло є: Конвенція про статус біженців 1951 року (стаття 21); Конвенція Міжнародної організації праці № 117 про основні цілі та норми соціальної політики 1962 (стаття 5 (2)); Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 (стаття 5 е) ііі); Міжнародний пакт про громадянські й політичні права 1966 (стаття 17); Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 (статті 14 (2) і 15 (2)); Конвенція про права дитини 1989 року (статті 16 (1) і 27 (3)); Конвенція Міжнародної організації праці № 169 про корінні народи та народи, що ведуть племінний спосіб життя в незалежних країнах, 1989 року (статті 14, 16 і 17); Міжнародна конвенція про захист прав усіх трудящих-мігрантів і членів їх сімей 1990 (стаття 43 (1) d); Конвенція про права інвалідів 2006 року (статті 9 і 28).

Право на достатнє житло фігурувало не тільки в цілому ряді вищезазначених договорів, конвенцій і декларацій, а й розглядалось у багатьох резолюціях, прийнятих всілякими директивними органами ООН. Хоча ці резолюції не носять обов'язкового правового характеру, вони відіграють важливу роль у розробці міжнародних визнаних стандартів. Даний

метод визнання свідчить про те, що міжнародне співтовариство надає постійну і всебічну увагу і підтримку праву на достатнє житло. Більшість резолюцій, що стосуються житлових прав, адресовані урядам із тим, щоб спонукати їх вжити більш активних заходів із метою реалізації цього права. Так, наприклад, в резолюції 42/146 Генеральна Асамблея знову підтверджує необхідність прийняття заходів на національному та міжнародному рівнях із метою сприяння здійсненню права кожного на достатній життєвий рівень для нього і його сім'ї, що включає достатнє житло, і закликає всі зацікавлені держави і міжнародні організації приділяти особливу увагу здійсненню права на достатнє житло при реалізації заходів щодо розробки національних житлових стратегій та програм поліпшення населених пунктів [9].

Аналізуючи вищенаведені міжнародні акти та закріплені в них стандарти світового співтовариства, ми можемо дійти висновку про практику застосування понять «достатнє житло», «достатнє права на житло», «достатній рівень життя». Так як Україна стала на шлях євроінтеграції, важливим є питання з'ясування змісту застосованого поняття «достатнє житло».

Комітет Організації Об'єднаних Націй з економічних, соціальних і культурних прав особливо вказує на те, що право на достатнє житло не слід тлумачити вузько. Швидше його слід розцінювати як право на те, щоб жити десь в умовах безпеки, миру і поваги гідності. Характеристики права на достатнє житло роз'яснюються головним чином у прийнятих Комітетом зауваженнях загального порядку № 4 (1991) про право на достатнє житло [10] і № 7 (1997) про примусові виселення [11].

Право на достатнє житло, по-перше, припускає наявність свобод, які включають в себе: захист від примусових виселень, довільного руйнування і знищення будинку людини; право бути вільним від довільного вторгнення у житло, приватне та сімейне життя людини; право обирати місце свого проживання, визначати, де жити людині, і свободу її пересування.

По-друге, право на достатнє житло передбачає можливість користуватися певними правами. Ці права включають в себе: гарантованість проживання; реституцію житла, землі та майна; рівний і недискримінаційний доступ до достатнього житла; участь у прийнятті рішень у пов'язаних з житлом питаннях на національному та загальному рівнях.

Достатнє житло, як вказано у Зауваженнях загального порядку, повинне забезпечувати більше, ніж просто чотири стіни і дах. Перш ніж вважати, що представляє собою «достатнє житло», повинен бути виконаний ряд умов. Ці елементи є настільки ж основоположними, як і в цілому пропозиція і наявність житла. Для того щоб житло було достатнім, воно повинне як мінімум відповідати таким критеріям: 1. Правове забезпечення проживання. Всі особи повинні певною мірою користуватися гарантованим правом проживання, яке забезпечує правовий захист від примусового виселення, переслідування та інших форм утиску. Отже, держави-учасниці зобов'язані вжити термінових заходів, спрямованих на надання правового забезпечення проживання сім'ям, в даний час позбавленим такого захисту. Такого роду заходи повинні прийматися після конструктивних консультацій з відповідними особами та групами осіб.

2. Наявність послуг, матеріалів та інфраструктури. Всі володарі права на достатнє житло повинні мати стійкий доступ до природних і загальних ресурсів, систем постачання питної води, енергії для приготування їжі, опалення та освітлення, систем санітарії та гігієни, зберігання продуктів харчування, видалення відходів, каналізації та надзвичайних служб.

3. Прийнятність житла з погляду витрат. Витрати будь-якої особи або домашнього господарства на задоволення житлових потреб повинні бути такого розміру, щоб це не загрожувало і не перешкоджало забезпеченню та задоволенню інших основних потреб. Необхідно встановити субсидії на житло для тих, хто не в змозі отримати прийнятне з погляду витрат житло, при цьому квартиронаймачам повинен бути наданий захист від надмірних розмірів квартирної плати або її збільшення. У суспільстві, де природні матеріали є головним джерелом будівельних матеріалів для житла, держави повинні вжити заходів щодо забезпечення наявності таких матеріалів.

4. Придатність житла для проживання. Достатнє житло повинне бути придатним для проживання. Іншими словами, воно повинне забезпечувати мешканцям достатній простір і захищати їх від холоду, вогкості, спеки, дощу, вітру чи інших загроз для здоров'я, ризиків,

пов'язаних із незадовільним станом житла і переносників захворювань. Крім того, повинна бути гарантована фізична безпека мешканців.

5. Доступність. Достатнє житло повинно бути доступним для тих, хто має на нього право. Групи, що знаходяться в несприятливому становищі, повинні отримати максимально широкий і стійкий доступ до адекватного житлового фонду. Так, наприклад, житлові потреби престарілих, дітей, інвалідів, невиліковних хворих, осіб, інфікованих ВІЛ, осіб зі значним розладом здоров'я, душевнохворих, жертв стихійних лих, людей, що проживають у районах, схильних до стихійного лиха, та інших соціально обділених груп повинні до деякої міри враховуватися в пріоритетному порядку. І житлове право, і політика в області житла повинні повною мірою брати до уваги особливі житлові потреби цих груп.

6. Місцезнаходження. Достатнє житло повинне знаходитися в такому місці, яке забезпечує доступ до місць роботи, системи охорони здоров'я, шкіл, дитячих установ та інших суспільних інститутів. Житло не слід будувати в забруднених районах або в безпосередній близькості від джерел забруднення, оскільки це створює загрозу для реалізації права мешканців на здоров'я.

7. Адекватність житла з погляду культури. Методи спорудження житла, використувані будівельні матеріали і політика, яка є основою всього цього, повинні відображати культурну самобутність у різноманіття культурних традицій. Діяльність, спрямована на будівництво або модернізацію житла, повинна забезпечувати облік культурних аспектів, пов'язаних із житлом.

У своїй сукупності ці елементи складають основоположні гарантії, які відповідно до міжнародного права на законній підставі надаються кожній людині.

Включення міжнародними актами права на житло в комплексне право на достатній життєвий рівень (гідне життя) має подвійне значення. З одного боку, згадка володіння житлом як однієї зі складових права на гідне життя може бути розцінено як применшення права на житло і невизнання його як самостійного права на міжнародному рівні. Однак, з іншого боку, право на житло в контексті визнання його складовою частиною права на гідне життя набуває додаткового сенсу в силу міжнародного визнання не тільки права на житло як такого, а саме права на гідне житло [12]. Крім того, у більш пізніх міжнародних актах право на житло вже фігурує в якості самостійного права. Так, в ст. 31 Європейської соціальної хартії зазначено, що сторони зобов'язуються вживати заходів, спрямованих на здійснення права на житло шляхом сприяння доступу до житла, яке відповідає належним вимогам, запобігання бездомності і скорочування її масштабів із метою її поступової ліквідації, та роблячи ціну на житло доступною для людей, які не мають достатніх коштів [13]. Також право на житло, як самостійне право, зустрічається у ст. 41 Хартії соціальних прав і гарантій громадян незалежних держав (СНД), де вказується, що органи державної влади та управління, роботодавці надають допомогу нужденним у житлі громадянам, розвиваючи будівництво житлових будинків, призначених для надання житлових приміщень за договором найму чи оренди на доступних для населення умовах, а також використовуючи систему компенсацій (субсидій) і пільг по оплаті будівництва, утримання і ремонту житла. Малозабезпеченим громадянам гарантується виділення житла на умовах договору найму з державного (муніципального) житлового фонду [14].

Конституція України закріпила найважливіші принципи, закріплені в міжнародних актах, зокрема, встановила такі положення, які необхідно враховувати при розгляді практично всіх аспектів будь-яких правовідносин – застосування на території України норм міжнародного права і соціальну спрямованість держави. Основний Закон поширює на територію України дію норм міжнародного права, що закріплено в ч. 1 ст. 9, де зазначається, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України [15].

Саме це положення виявилось підставою для включення тих чи інших норм міжнародного права не тільки до Конституції, але і в інші законодавчі акти держави.

Висновки. Виходячи з тексту Конституції, Україна є соціальною державою, де людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Ці обов'язки держави інкорпоровані в правовідносини з основоположних документів Організації Об'єднаних Націй і, зокрема, із Загальної декларації прав людини.

Конституція України закріплює за кожним право на житло (ст. 47) та право на достатній життєвий рівень, що включає достатнє харчування, одяг, житло (ст. 48) [15]. Проте, аналізуючи норми нашої Конституції, ми можемо побачити певну тавтологію. Ми поділяємо думку О.В. Пушкіної, яка вказує, що право на житло є тісно пов'язаним з правом на достатній життєвий рівень [16, с. 153], і вважаємо, що воно є похідним від нього [17, с. 177].

Крім того, аналіз змісту права на достатнє житло та виокремлення таких його елементів вказує нам на його багатоаспектність та багатогранність. У зв'язку із нашою концепцією, що право на житло є похідним із права на достатній життєвий рівень, що включає, в тому числі, і право на достатнє житло, вважаємо за доцільне враховувати висновки міжнародної спільноти та включити такі елементи, як: 1) правове забезпечення проживання; 2) наявність послуг, матеріалів і інфраструктури; 3) прийнятність житла з точки зору витрат; 4) придатність житла для проживання; 5) доступність житла; 6) місцезнаходження; 7) адекватність житла з точки зору культури при аналізі змісту поняття права на житло, та виходячи з цих положень продовжувати розробляти національні стратегії та програми гарантій та забезпечення права на житло людини і громадянина в Українській державі.

Список використаних джерел:

1. Международная организация труда. [Электронный ресурс] : Материал из Википедии - свободной энциклопедии : Версия 73061905, сохранённая в 12:27 UTC 31 августа 2015 / Авторы Википедии // Википедия, свободная энциклопедия. – Электрон. дан. – Сан-Франциско: Фонд Викимедиа, 2015. – Режим доступа : <http://ru.wikipedia.org/?oldid=73061905>.
2. Конвенція про соціальне забезпечення моряків. – [Електронний ресурс] : міжнародний документ Міжнародної організації праці від 28.06.1946 № 70 – Режим доступу : Редакція від 23.02.2006 http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/993_417.
3. Загальна декларація прав людини : декларація Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року // Урядовий кур'єр. – 2008. – 10 грудня. – № 232.
4. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 19.10.73. – [Електронний ресурс] міжнародний документ, прийнятий Резолюцією 2200 А (XXI) Генеральної Асамблеї від 16 грудня 1966 року – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_042/card6#Public.
5. Иваненко В.А., Иваненко В.С. Социальные права человека и социальные обязанности государства: международные и конституционные правовые аспекты / В.А.Иваненко, В.С. Иваненко – СПб. : Издательство «Юридический центр Пресс», 2003. – 404 с.
6. Право человека на достаточное жилище [Текст] : Брошюра / Организация Объединенных Наций. – Geneva, 1995. – 51 с. – (Права человека: изложение фактов, № 21).
7. Про ратифікацію Європейської конвенції про правовий статус трудящих-мігрантів: Закон України від 16.03.2007 № 755-V // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2007. – № 21. – Ст. 290.
8. Європейська конвенція про правовий статус трудящих-мігрантів: конвенція Ради Європи від 24.11.1977 № ETS № 93// Офіційний вісник України. – 2007. – № 74. – 216 с. – Ст. 2788.
9. Осуществление права на достаточное жилище. – [Электронный ресурс]: Резолюция Генеральной Ассамблеи № 42/146 от 7 декабря 1987 года. – Режим доступа : <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/518/36/IMG/NR051836.pdf?OpenElement>.
10. Замечание общего порядка № 4 про право на достаточное жилище. – [Электронный ресурс]: международный документ Комитета по правам человека № E/1992/23. – 1991. – Режим доступа : <https://www1.umn.edu/humanrts/russian/gencomm/Repcomm4>.
11. Замечание общего порядка № 7 про право на достаточное жилище: принудительное выселение. – [Электронный ресурс]: международный документ Комитета по правам человека № E/1998/22, приложение IV от 1997 года. – Режим доступа : <https://www1.umn.edu/humanrts/russian/gencomm/Rescgencom7.html>.
12. Герасимов Р.А. Сущность и нормативное содержание права на жилище. – [Электронный ресурс] / Р.А. Герасимов. – Тамбов : Издательство Тамб. гос. техн. ун-та, 2005. – 32 с.

13. Европейская социальная хартия. – [Электронный ресурс] : конвенция Совета Европы от 3 мая 1996 года. – Режим доступа : <http://conventions.coe.int/Treaty/rus/Treaties/Html/163.htm>.

14. Хартии социальных прав и гарантий граждан независимых государств. – [Электронный ресурс] : хартия Межпарламентской Ассамблеи государств-участников Содружества Независимых Государств от 29 октября 1994 года. – Режим доступа : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/997_655.

15. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Офіційний вісник України. – 2010. – № 72/1. – Ст. 15.

16. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні: підручник / О.В. Пушкіна, В.М. Шкабаро, Т.М. Заворотченко. – Д.: Вид-во ДУЕП імені Альфреда Нобеля, 2011. – 336 с. – с. 153.

17. Борисова К.С. Правові стандарти житлових умов моряків / К.С. Борисова // Міжнародно-правові проблеми сучасного торговельного мореплавства. Збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції (12 грудня 2013 р., м. Київ) / Київський університет права НАН України [редкол. : Шемшученко Ю.С., Бошицький Ю.Л., Чернецька О.В., Дей М.О., Переверзева О.С.] – Вип. 2. – К. : Видавництво Ліра-К, 2014. – С.177–185.

ГЕРЦ А. А.,

кандидат юридичних наук, доцент
кафедри цивільного права та процесу
(Львівський національний
університет імені Івана Франка)

УДК 347.44

ІНФОРМАЦІЯ ПРО СТАН ЗДОРОВ'Я ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Право на інформацію про стан здоров'я є важливою передумовою для отримання пацієнтом медичних послуг, оскільки саме від об'єктивно отриманої інформації залежить подальше прийняття пацієнтом рішення щодо лікування. Автор розкриває зміст поняття «медична інформація» та вимоги, яким вона повинна відповідати.

Ключові слова: лікувальні заходи, медичний працівник, медична інформація, охорона здоров'я, пацієнт.

Право на інформацію о состоянии здоровья является важной предпосылкой для получения пациентом медицинских услуг, поскольку именно от объективно полученной информации зависит дальнейшее принятие пациентом решения о лечении. Автор раскрывает содержание понятия «медицинская информация» и требования, которым она должна соответствовать.

Ключевые слова: лечебные мероприятия, медицинский работник, медицинская информация, здравоохранение, пациент.

The right to information about health status is an important prerequisite for patient health services, because of objective information received depends subsequent adoption patient treatment decisions. The author reveals concept of «medical information» and requirements that must meet medical information.

Key words: therapeutic measures, medical professional, medical information, healthcare, patient.

